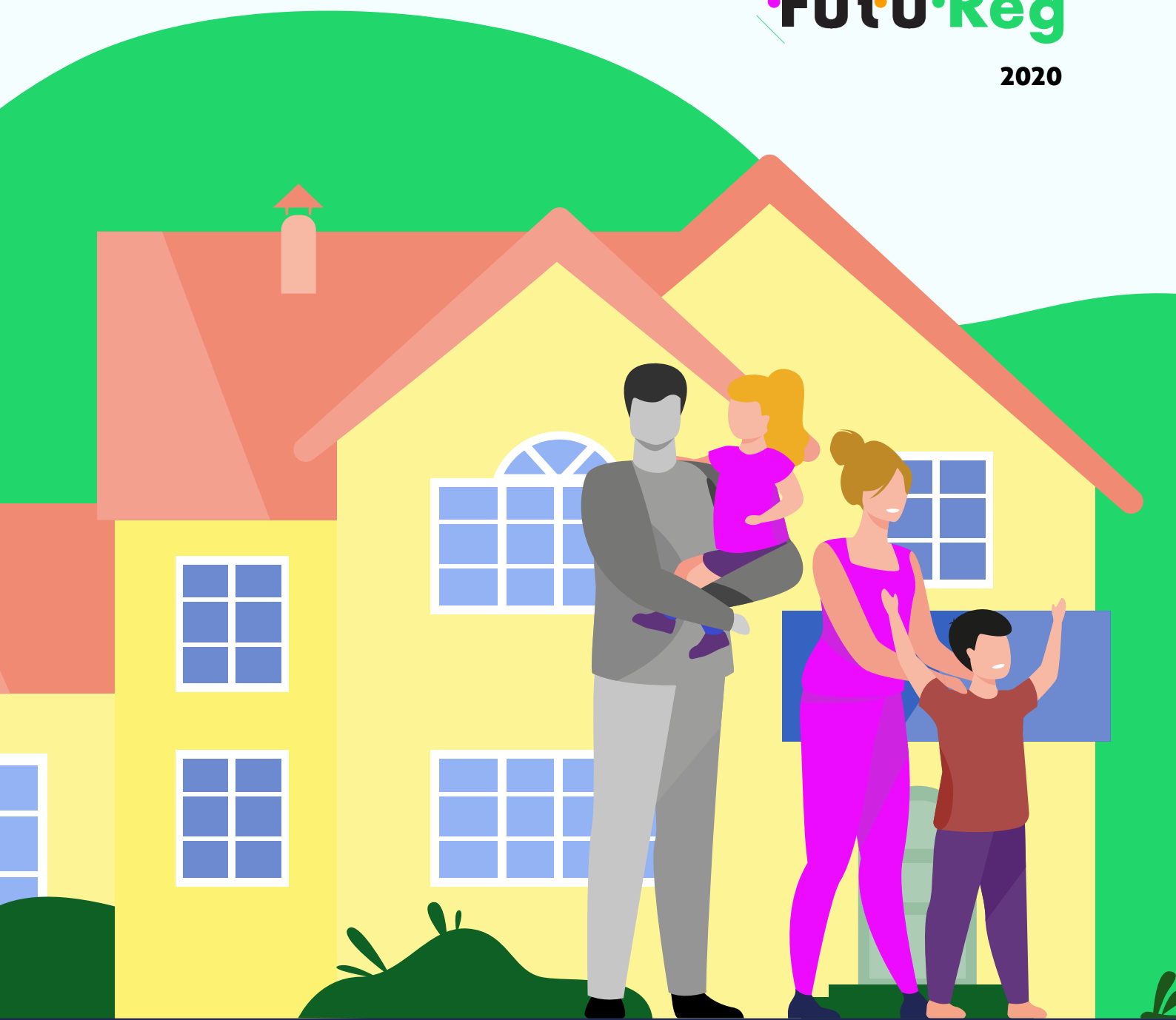

ŽIVOT V SUBURBIÁCH ŽITNÉHO OSTROVA

Lívia Bott Domonkos

FutuReg

2020

Život v suburbiách Žitného ostrova

LIFE IN SUBURBS OF RYE ISLAND

FutuReg 2020

Realizované s finančnou pomocou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

*„Otázkou je nielen žiť lepšie, ale aj žiť inak.“
(V. Ira – k indikátorom kvality života)*

Recenzent:	doc.PhDr. René Pawera, PhD.
Lektor a korektor:	Ing. Mária Vasil'ová, PhD.
Vydalo:	OZ FutuReg, Šamorín
Rok vydania:	2020

ABSTRACT

The final report deals with the phenomenon of social life and living standards in satellites and picks up one major problem connected with green widows. The main goal of the research is to identify whether there are economically inactive women in suburbia of Bratislava who can be considered as green widows. Even though this issue is becoming more and more relevant, especially with the increasing suburbanization of Bratislava, this problem has not been professionally tackled and described yet. The problem of suburban society and green widows in this paper is discussed with regard of the process of suburbanization and the specific lifestyle of people living in satellite towns. One part of the paper also deals with sociological and community issues. The research also includes questionnaire focused on general satisfaction of suburbains filtered by gender. The problem of life quality and green widows is also examined via interpretation of case studies and articles as well as data gained with deep interviews.

Key words: suburban society, quality of life, satellite town, lifestyle in suburbs, green widows

Predslov

Držite v rukách záverečnú správu Život v suburbiách, ktorá nadväzuje na predchádzajúce správy Suburbanizácia a identita, Suburbanizácia a kultúra. V tejto tretej časti sme sa po identite a kultúre venovali životu a kvalite života ľudí žijúcich v satelitoch veľkomiest.

Zámerom projektu bola realizácia výskumu v oblasti kultúry a kultúrnej identity regiónov Žitného ostrova so zvláštnym zreteľom **na terénnu prácu a hĺbkové rozhovory s dotyčnými**. Hovoríme o suburbánných územiach v okolí hlavného mesta Bratislavy, kde žije maďarská menšina, ktorá sa dostáva do foriem nových socio-ekonomických javov ako **gentrifikácia, syndróm tzv. zelenej vdovy, izolácia a dezintegrácia**.

Výskum, ktorého hlavnou témou je otázka skúmania kultúrnej a regionálnej identity jednotlivcov a kultúry regiónov zo socioekonomického aspektu, má za cieľ podrobnejšie skúmať aj trendy v dynamicky sa vyvíjajúcej kultúre „suburbánnych obyvateľov“. Zámerom je definovať kultúrnu identitu a kultúrne špecifiká obyvateľov a komunít tzv. „novodobých dedín“. Projekt sa venuje konkrétnejšie Žitnému ostrovu a porovnáva suburbanizáciu aj s inými oblasťami na Slovensku a vo svete.

Hlavný cieľ projektu vychádza zo socioekonomického bádania, zaoberá sa otázkami kultúry regiónu a jedinečnosti mikroregiónu v súvislosti s jeho imidžom, ktorý čiastočne vplýva na dôležité komunitné udalosti.

Projektové aktivity zahŕňajú primárny a sekundárny výskum pomocou online rozhovorov a vyhodnotenie výsledkov, ktoré sú prezentované v záverečnej správe.

Cieľovou skupinou je odborná aj laická verejnosť, nakoľko výsledky budú graficky aj textovo zrozumiteľne interpretované. Respondenti sú obyvatelia suburbánného Žitného ostrova.

Výskum je zameraný na suburbánne oblasti, zároveň na konkrétne životné príbehy v nich pomocou rozhovorov na Žitnom ostrove. Sú to nielen čisté čísla, za číslami stoja ľudia, ženy, matky a osudy, ktoré si niekedy nezvolili oni, ale ich rodina, podmienky a možnosti. V záujme zachovania anonymity boli mená respondentiek zmenené.

Livia Bott Domonkos
autorka

OBSAH

ÚVOD 5

1. Teoretická časť: suburbanizácia v spoločnosti 6

1.2. Zelené vdovy 7

1.3. Suburbanizácia žien vo svete 8

2. Výskumná časť 9

2.2. Suburbanizácia a zelené vdovy vo svete 11

2.3. Suburbanizácia a ekonomická aktivita žien na Slovensku 11

3. Kvalitatívny výskum 13

3.1. Charakteristika vzorky 13

3.2. Životné príbehy obyvateľiek suburbií 14

3.3. Ekonomická participácia obyvateľov suburbií 15

3.4. Spoločenská participácia a miera segregácie 16

3.5. Prípadové štúdie 17

3.6. Vyhodnotenie hypotéz 18

Záver a diskusia 19

Zoznam použitej literatúry 21

Príloha: Kvalitatívny prieskum – hĺbkové rozhovory 22

ÚVOD

Podľa urbanistu Nate Berga (*Bloomberg, 2012*) nie suburbanizácia, ale viac samotná izolácia je zodpovedná za začatie negatívnych procesov v komunite. Ďalším dôvodom, prečo život na predmestí nie je vhodný najmä pre deti a rodiny, je fakt, že zbavuje ľudí sociálnych kontaktov. Spomína sa napríklad fenomén „zelená vdova“ tzv. green widow syndrómom definovaný jav, ktorý označuje určitú etnickú skupinu suburbánnych žien. Podľa definície spĺňa podmienky izolácie a dezintegrácie, a jej členky bývajú síce v nádhernej suburbii, v rodinnom dome, ale cítia sa byť stále izolované v spoločnosti. Cieľom výskumu bolo osloviť takéto ženy maďarskej aj slovenskej národnosti a podľa vopred stanovenej štruktúry sa s nimi porozprávať o živote, preskúmať kvalitu života v suburbiách z ekonomického hľadiska a spoznať ich spoločenské či kultúrne tendencie.

Snaha o vytvorenie komunity už nie je prioritou, keďže sa sem obyvateľstvo sťahovalo kvôli vidine pokojného života. Najčastejšie je to práve príroda a pokoj, ktoré nenachádzajú – okrem neustáleho státia v dopravných zápchach, dostanú betónovú a tehlovú džungľu uprostred širokého priestranstva, často bez zavedenia inžinierskych sietí a požadovanej technickej infraštruktúry. Reakciou na tento proces je sťahovanie sa späť. V socioekonomickom výskume sa objavuje pojem gentrifikácia (opak suburbanizácie), čo znamená sťahovanie mladej bohatej strednej vrstvy do menej lukratívnych miest, kde postupne vytláčajú nižšie vrstvy, pre ktoré sa život v týchto oblastiach stáva cenovo nedostupným.

Z pôvodného vnímania ako centrálneho bodu existencie a bašty sociálneho a kultúrneho sveta, sa pojem domov v suburbiách spája skôr s miestom na oddych, seberealizáciu, prežívanie voľného času a podobne. Ak sa ľudia rozhodnú zmeniť trvalý pobyt, tak je to často riešením konkrétnej životnej situácie, napríklad pri potrebe prihlásiť deti do škôlky.

V práci sa venujeme definícii spoločenských problémov v suburbiách, zameriavame sa na syndróm zelených vdov a priblížime kvalitatívny výskum, ktorý sa zameria na testovanie dvoch hypotéz.

HYPOTÉZA 1:

Problémy žien, súvisiace so životom v suburbiách, sú prejavom syndrómu zelených vdov.

HYPOTÉZA 2:

Väčšina žien (viac ako 50% skúmanej vzorky) zažíva pocit nespokojnosti so životom v suburbanizovaných oblastiach.

V práci sme sa rozhodli priblížiť životné príbehy žien v suburbiách a zamerali sa na ekonomickú a spoločenskú participáciu, ako aj mieru segregácie, ktorú život v tomto prostredí zapríčiňuje.

1. Teoretická časť: suburbanizácia v spoločnosti

Slovo suburbanizácia sa odvodzuje z anglického slova *suburb* (predmestie), ktoré vzniklo zlúčením latinského slova *urbs* (mesto) a predpony *sub* (vedľa, za, pod). Význam tohoto spojenia slova sa dá interpretovať na príklade starovekého Ríma, kde urodzení a bohatí obyvatelia bývali v centre mesta (za hradbami). Naopak, ľudia z nižšej triedy žili mimo mesta. Podľa *Ouředníčka (2002, s.39)* je suburbanizácia „proces, ktorým sa rozumie presun obyvateľstva, ich aktivít a zázemia z mesta do jeho okolia“.

Ktoré obdobie modernej suburbanizácie, ktoré siaha až do 18. storočia, by sa malo považovať za obdobie „skutočných predmestí“? Ak sa sústredíme na jedinú éru predmestského rozvoja v jednej krajine, napríklad USA, je zreteľné územné plánovanie a architektonický štýl to, čo definuje predmestie? Čo je v architektúre symbolom „skutočného“ predmestia? Samostatne stojaci americký „vysnívaný rodinný dom“ alebo holandský mestský dom po druhej svetovej vojne, možno francúzsky alebo švédsky poschodový, panelákový či obytný dom? Nakoniec, ak pripustíme, že predmestie je čisto urbanistickým typom, čo by sme mali považovať za neplánované predmestia a ako sa tu žije rodinám? Na sociálne dopady suburbanizácie, problematiku zelených vŕstiev a suburbanizáciu žien vo svete sa zameriavame zo socio-ekonomického hľadiska v ďalšej časti tejto teoretickej kapitoly.

1.1. Sociálne dopady suburbanizácie

Obyvatelia, novo prisťahovaní do satelitov v okolí väčších miest, prevažujú charakterom, tradíciami a životným štýlom vo svojom novom bydlisku nad pôvodnými obyvateľmi. Nové obyvateľstvo má totiž odlišný životný štýl a iné hodnoty a priority než miestni starousedlíci. Avšak i pôvodní obyvatelia dedín si postupne zvyknú a prispôbia sa novému životnému štýlu, čím sa postupne stierajú rozdiely medzi mestským životom a dedinským pokojom (*Vejchodská, 2007*). Vzhľadom k vzdialenosti satelitov od všetkých služieb, ktoré bývajú umiestnené v blízkom meste, je tu typická závislosť na využívaní automobilov. A vďaka nízkej hustote osídlenia v satelitoch sa tak problémom stáva dopravná obslužnosť v týchto oblastiach. Ľudia sú odkázaní len na osobnú automobilovú dopravu a nárastom vozidiel vzniká väčšia záťaž na životné prostredie, ako z hľadiska znečisťovania prostredia emisiami, zvýšenej hlučnosti, tak v súvislosti s potrebou výstavby nových diaľnic (*Ouredníček – Sýkora, 2002*). *Vejchodská (2007)* uvádza závislosť na automobiloch v dôsledku nízkej obslužnosti satelitov a okrajov miest hromadnou dopravou. Ľudia sa tak stávajú závislými na nákupných centrách na predmestiach, do ktorých musia jazdiť automobilom. Závislými na automobiloch sa môžu stať aj rezidenti mesta, a to v prípade, že centrum mesta postihne taký úpadok, že sú rezidenti nútení uspokojovať svoje nákupné potreby v nákupných centrách a chcú ich mať aj na suburbiách. Závislosť na automobiloch potvrdzuje aj *Hnilička (2012)*, ktorý tvrdí, že aj vďaka rozšíreným informačným technológiám, ktoré umožňujú prácu z domu, sú obyvatelia stále nútení cestovať do mesta za službami. Dá sa zhrnúť, že obyvatelia satelitov sú omnoho viac závislí na okolitej infraštruktúre, ako v dobách poľnohospodárskej spoločnosti zhruba pred 100 rokmi. Preto je dnes dôležité toto hľadisko aj pri rozhodovaní o umiestnení domu. Vysnívaný život v satelitnom mestečku, ktoré obklopuje príroda, prináša jeho obyvateľom viac pokoja a pohodlia, a menej stresu. Avšak z finančného a energetického hľadiska je rodinný dom energeticky náročnejší v porovnaní s bytmi, i keď najnovšie technológie môžu tento rozdiel vyrovnáť.

Sociálnym dôsledkom života v satelite je určite aj rozdelenie obyvateľov, pretože nie každý si môže dovoliť stavbu rodinného domu, ktorá je značne nákladná, preto sa do satelitov sťahujú ľudia s vyššími príjmami a väčším majetkom. V konečnom dôsledku tak žije v satelitných obciach predovšetkým stredná a vyššia

vrstva. Naopak ľudia s nižšími príjmami zostávajú v meste, z čoho môžu vzniknúť veľké rozdiely medzi týmito oblasťami (Potočný, 2006). Výsledkom segregácie obyvateľstva môže byť zníženie sociálneho kreditu štvrtí v centre mesta. Časť celého centra mesta a štvrte sa môžu stať určitou sociálno-priestorovou pascou. Môže dôjsť k vzniku štvrtí či geta, kde žije jediné etnikum. Takéto rozdelenie môže viesť až k problémom, ktoré zažilo mesto Detroit (Sýkora, 2002). Nový životný štýl obyvateľov satelitu prináša aj určitú mieru individualizácie, čo je spojené predovšetkým s pravidelným cestovaním za prácou do mesta. Väčšina sociálnych kontaktov sa nachádza v meste. Obyvatelia satelitu si len ťažko vytvoria nejaké nové vzťahy, keď sa vidia len vtedy, keď ráno nastupujú do auta a cez víkend si už každý chce užiť svoj pokoj.

Individualizáciu potvrdzuje aj Sýkora (2003), ktorý ju pripisuje cestovaniu, pri ktorom ľudia strávia hodiny vo svojich autách a nemajú potom dostatok času na rodinu, susedov a komunitné aktivity. To potom vedie k strate sociálnej súdržnosti a oslabeniu sociálneho kapitálu a občianskej spoločnosti.

Proces „neriadenej“ suburbanizácie začína aj u nás, napriek postupnému usmerňovaniu sa neodohráva len na okraji mesta. Živelná výstavba sa totiž neodohráva len tam. V rámci územného plánovania dochádza k prísnejšej regulácii. Suburbanizačný proces prebieha predovšetkým v okolí veľkých miest ako je Bratislava alebo Brno, kde kulminoval aj okolo roku 2000.

1.2. Zelené vdovy

Zelenou vdovou ľudovo označujeme manželky bohatých podnikateľov, ktoré žijú v rodinných domoch v suburbiách a píše sa o nich: *„Zatiaľ čo muž vyrazí z domu každé ráno za prácou často do centrálnej časti mesta a vracia sa až večer, žena zostáva počas dňa osamelá v zeleni na okraji miesta.“*¹ Prívlastok „zelená“ teda nevznikol náhodne. Referuje na zeleň, je to asociácia s prírodou, je to vysnívaný život, aký si tieto ženy určili pred sťahovaním – život v prírode. Prakticky všetky definície sa vracajú k procesu suburbanizácie. Potvrdzuje to slovníková definícia nemeckej Wikipédie:

„Zelená vdova je označením pre ženu, ktorá žije so svojou rodinou/manželom v zeleni vonku z mesta, kde trepezlivo čaká, až sa manžel vráti domov z práce. Veľmi blízko k tomuto výrazu má pojem slamená vdova.“

Hnilička uvádza vo svojej práci týkajúcej sa satelitov: *„Každopádne dochádza k určitej izolácii, ako napríklad nový pojem zelená vdova. Tak sa dnes hovorí ženám, ktoré zostávajú s deťmi osamotené na okrajoch mesta, zatiaľ čo ich muži musia tráviť nadčasy v práci v meste, aby mohli splatiť investíciu do vytúženého rodinného domu.“*

Cílek a Baše charakterizujú zelené vdovy ako ženy, ktoré trávia celý deň samy v satelite, a pre ktoré je typické že: *„Sedia doma a čakajú, až sa večer vráti z práce unavený muž. Do mesta na nákup, do kaviarne za kamarátkou alebo na detské ihrisko to je ďaleko a je to súčasne otázka ďalšieho auta.“* U nás sa s týmto fenoménom stretávame približne v posledných desiatich rokoch. V 90. rokoch tu vznikla nová spoločenská vrstva podnikateľov, ktorá sa veľmi rýchlo snažila prispôbiť svojmu postaveniu aj životný štýl.

Zelené vdovy sú definované ako produkt existencie satelitných obcí so všetkými negatívnymi črtami. Zelené vdovy sa najviac približujú ženám v domácnosti, kde hlavným atribútom odlišnosti je život v satelite alebo v suburbiách. (Smolová, 2009) Do tejto skupiny zaradujeme aj ženy na materskej dovolenke, ktoré sa starajú o jedno alebo viac detí. Obidve tieto skupiny sú v satelitnom mestečku znevýhodnené, predovšetkým z dôvodu nevyhovujúcej dopravnej dostupnosti a závislosti na automobile. Ďalším znakom je určitá osamelosť, kde väčšinu dňa ženy trávia samy v satelitoch, prípadne s deťmi, ktoré zároveň vozia do škôl a na

1 www.wikipedia.de

rôzne krúžky. Veľakrát záleží na sociálnej štruktúre satelitov a vzťahoch medzi obyvateľmi, ale rozhodne sa nedá povedať, že život v suburbiách prináša len problémy a negatíva.

1.3. Suburbanizácia žien vo svete

Pojem zelených vdov je veľmi úzko viazaný na fenomén suburbanizácie a vznik satelitných obcí na Slovensku v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Termín zelená vdova sa u nás dostáva do povedomia v posledných rokoch v súvislosti s negatívnymi efektmi suburbanizácie a vznikom javu, ktorý sa nazýva „sídlna kaša.“ Poslednú dobu sa aj pojem zelené vdovy objavuje v médiách a v novinách, ktoré sa venujú životnému štýlu.

Problém zelených vdov sa s najväčšou pravdepodobnosťou objavil v Spojených štátoch amerických po druhej svetovej vojne v rozsiahlych obytných štvrtiach rodinných domov. V Nemecku poznajú zelené vdovy od 60. rokov 20. storočia. Pre nás je tento fenomén, ktorý sa v zahraničí už dlhšiu dobu vyskytuje, zdrojom ponaučení a nutnou výzvou.

Česko sa stalo „hniezdom“ zelených vdov, viac ako Maďarsko a Slovensko. V masovom meradle tu vznikali lokality obsadené tou istou spoločenskou vrstvou – bola tu prvá suburbia, prvé satelitné mestečko. V architektúre pre nich vzniklo označenie „podnikateľské baroko“, ktoré dávalo najavo sociálny status majiteľov a to v niektorých prípadoch veľmi okázalo (niektoré sídla na okrajoch veľkých miest sú charakteristické tvarovo štylizovanou, výtvarne až gýčovo prezdobenou zástavbou).

Fenomén satelitných mestečiek sa objavuje aj na televíznych obrazovkách. České seriály typu Místo nahoře (smer „nahore“ v tomto prípade označuje sociálnu stratifikáciu – akúsi elitu) alebo americký seriál Zúfalé manželky (v originále Desperate Housewives), sa u nás tešili veľkej popularite. Spomínané seriály ukazujú život žien v domácnosti a ich každodenné problémy na predmestí. Avšak téma zelených vdov siaha až do minulosti. V roku 1972 vyšla známa kniha spisovateľa Iry Levina „Stepfordské paničky“, satirický román z amerického predmestia, kde sa všetko zdá byť tak dokonalé, až je to skoro nemožné. Ženy z tohoto mestečka sú dokonalé manželky a matky. Nakoniec sa ukáže, že nie sú skutočné, nie sú živé (Smolová, 2009).

Súčasťou záverečnej výskumnej práce je aj rozšírený a filtrovaný prieskum dopytovaním, ktorý prebiehal prostredníctvom internetového dotazníka v roku 2019 a zisťoval všeobecné postoje k životu v suburbiách. Štruktúrované rozhovory v roku 2020 skúmali povedomie o zelených vdovách, respektíve, ako veľmi je tento pojem rozšírený a či majú respondenti znalosť o tom, koho týmto termínom označujeme a čo si tieto ženy myslia o kvalite života. V ďalšej kapitole sa venujeme kvantitatívnemu a situačnému výskumu, neskôr kvalitatívnemu výskumu v podobe analýzy hĺbkových rozhovorov.

2. Výskumná časť

Indikátory teritoriálnej vyspelosti, ako sú úmrtnosť, rozvodovosť či predpokladaná dĺžka života pri narodení, majú výhodu jednoduchej dostupnosti údajov. Sú však len akýmisi výsledkami bližšie nešpecifikovaných príčin. Poukázanie na príčiny týchto javov môže slúžiť ako podklad pre konštruktívne riešenie QoL¹, zistenie životnej úrovne ľudí a spokojnosti so suburbiami v prípade zelených vdov. Indikátory príčin QoL zahŕňajú charakteristiky prostredia pre život, ako sú vybavenosť, podiel zelene, podiel peších zón, vizuálna atraktivita prostredia, množstvo pracovných miest a pod. V prácach zaoberajúcich sa QoL na úrovni väčších celkov (napríklad kraje, okresy a pod.) sa stretávame skôr s aplikáciou indikátorov prejavov, najmä z dôvodu nereálnosti terénneho výskumu na veľkej ploche. Preto sa tu pracuje aj so štatistickými údajmi. Zber dát pomocou dopytovania je skôr objektívny, kým zber dát pomocou QoL pri hĺbkových rozhovoroch odráža subjektívny pocit respondentov.

Dôležitou úlohou je vymedziť, ktorý problém suburbanizácie je väčší – doprava alebo segregácia spoločnosti. Vzhľadom na objektívnu skutočnosť, že rýchlostná cesta R7 sa podľa prognózy vychádzajúcej z dostupných dokumentov dokončí v rokoch 2022-2024, najväčším problémom zostáva segregácia spoločnosti a neaktivita spoločenských skupín. Z uvedeného dôvodu sme využitím Likertovej škály² v dotazníkoch z roku 2019 zisťovali mieru spokojnosti so suburbiou u jej obyvateľov (skôr nespokojný, skôr spokojný, neviem, nespokojný, spokojný). Priemerný počet bodov vo vzorke 545 opýtaných na škále od 1 až 5 bola hodnota 2,27, čo znamená skôr nespokojnosť. Z výskumu realizovaného v roku 2019 sme vyňali kategóriu žien. Predpokladali sme, že ženy vo veku 25 až 45 rokov sú vo veľkej miere ženy v domácnosti a medzi nimi sa nachádzajú aj zelené vdovy. Zaujímali nás odpovede na otázku, aké sú charakteristiky a životný štýl zelených vdov.

Vo výskumnej časti práce sa budeme zaoberať klasickým pojmom ženy v domácnosti z ekonomického hľadiska a pokúsime sa o vymedzenie základných rozdielov medzi ženami v domácnosti a zelenými vdovami, ktoré sme identifikovali v dotazníkovom prieskume z roku 2019 (*Suburbanizácia a identita*) ako najväčší problém žien obývajúcich suburbia.

2.1. Sociálne problémy suburbanizácie

Zelené vdovy by teda podľa pôvodnej definície boli „*manželky bohatých podnikateľov, ktoré žijú v rodinných domoch v suburbiách. Kým manžel cestuje každé ráno za prácou často do centrálnej časti mesta a vracia sa až večer, žena zostáva cez deň osamotenou v zeleni na okraji mesta* (www.suburbanizace.cz).“

Ako je možné odlíšiť ženy v domácnosti od zelených vdov? Záleží na viacerých faktoroch:

1. Materská dovolenka – nie všetky matky na materskej dovolenke sú zelené vdovy.
2. Dobrovoľnosť – ak žena zotrváva v domácnosti nie z nevyhnutnosti, ale z dôvodu, že nechce alebo nemusí pracovať a náplňou jej života je starostlivosť o rodinu.
3. Zapojenie sa do komunitného života suburbia – ak existuje, čo však závisí od spoločenskej štruktúry danej oblasti.

4. Prežívanie času – každodenný život a životný štýl. V zásade nie je možné úplne presne rozlíšiť, kto je žena

- 1 Quality of Life, kvalita života
- 2 Likertova škála je intervalová škála, ktorá vyjadruje mieru spokojnosti, umožňuje zistiť nielen obsah postoja, ale aj jeho približnú silu

v domácnosti a kto zelená vdova. Hranica medzi týmito skupinami je veľmi tenká. Kritériom by mohli byť aj deti a ich vek. Je pravdepodobnejšie, že ženy v domácnosti s deťmi, ktoré sú na nich závislé, sa omnoho viac budú zapájať do verejného života a to hlavne vďaka deťom (stretnutie organizované školou, krúžky a iné akcie). Dôležitým znakom je, kam deti chodia do školy, či je to priamo v obci, kde rodina býva alebo sú dovážané do centra mesta, v prípade bratislavských satelitov je to Bratislava. Ďalšou skupinou môžu byť ženy, ktoré buď deti nemajú alebo už odrástli, prípadne študujú mimo svojho bydliska. V tomto prípade by sme ako kritérium mohli použiť prežívanie času alebo každodenný režim týchto žien. Ako trávia svoj „voľný čas“ a kde ho trávia, sú doma, nakupujú v obchodných centrách, aké sú ich záujmy.

V kvantitatívnom výskume bolo zozbieraných 545 dotazníkov, z čoho bolo 229 žien, z toho 28 z miest a zvyšok z obcí. Tabuľka 1 znázorňuje životné pomery žien, ktoré majú predpoklad na naplnenie definície zelenej vdovy, čiže bývajú v rodinnom dome, majú vysokoškolské vzdelanie, bývajú na dedine alebo v malom meste v okolí Bratislavy, sú na rodičovskej alebo materskej dovolenke.

Tabuľka 1: Analýza kvalitatívneho výskumu s filtrom premennej žena

Percento žien zo vzorky N=229	vo veku 18-30	vo veku 31-45 rokov	Záver
Percento žien, ktoré vyplnilo dotazníky z N= 545 v roku 2019	41%	42%	<i>Menej ako polovica pôvodnej vzorky sú ženy</i>
Percento žien, ktoré bývajú v dome	90%	98%	<i>Nadmerná väčšina býva v rodinnom dome</i>
Ženy, ktoré bývajú v dome a majú VŠ vzdelanie	81%	88%	<i>Ženy, žijúce v suburbiách, sú vo vzorke vzdelané</i>
Ženy, ktoré bývajú v dome, majú VŠ vzdelanie a sú na materskej dovolenke	50%	52%	<i>Na materskú dovolenku nastupujú ženy vo veku 30-35 rokov</i>
Ženy, ktoré bývajú v dome, majú VŠ vzdelanie a sú na rodičovskej dovolenke	23%	67%	<i>Typický vek pre rodičovskú dovolenku je nad 30 rokov</i>
Žije v malom meste, v meste	23%	12%	<i>Málo žien zo vzorky žije v malom alebo v hlavnom meste</i>
Žije v obci (menej ako 5000 obyvateľov)	70%	80%	<i>Najviac žien zo vzorky žije v suburbiách, v obciach</i>
Aktivita v komunitných veciach	12%	6%	<i>Matky počas rodičovskej dovolenky nie sú veľmi aktívne</i>
Spokojné so životom v suburbiách	33%	42%	<i>Spokojnosť so životom v suburbiách je u mladších ľudí častejšia</i>

Zdroj: vlastné spracovanie

Je pravdepodobné, že tieto ženy budú nositeľkami charakteristík, blížiacich sa predstave o zelených vdovách (viď. prieskum, rozhovory alebo analýza internetových prípadových štúdií). Nemecká štúdia, ktorú napísal psychológ Alexander Mitscherlich v 70. rokoch, poukazuje na to, že ženy v domácnosti sú v spoločnosti vykorisťované a odsúdené k imobilite aj napriek tomu, že naša súčasná spoločnosť je vysoko mobilná (Ouředníček, 2008).

2.2. Suburbanizácia a zelené vdovy vo svete

Pokiaľ budú ženy v domácnosti zaradené späť do profesionálneho života, logicky to naplní ich potreby seberealizácie a uznania. V Nemecku preto prišli s návrhom návratu týchto žien do zamestnania skôr. Z hľadiska ich života ide o ženy, ktoré prežívajú priemerne 15 rokov v domácnosti kvôli deťom a potom by sa rady vrátili do práce ale sa z pracovných návykov vykoľajili alebo „nemôžu už ďalej vydržať status zelených vdov. Pre návrat späť od sporáku do kancelárie sa odvážia ženy z rôznych dôvodov: nuda, potreba v rodinnom rozpočte, snaha dopriať si vyšší životný štandard, často aj zmena situácie po rozvoze (*Smolová, 2009*).“ Väčšinou u rozvedených žien stúpa tendencia hľadať si stabilné povolanie.

Vo výskume OECD dopadlo Nemecko pomerne zle, lepšia situácia bola v Dánsku, kde existujú štátom financované programy, cielené na návrat žien z domácnosti do zamestnania (*Macešková, 2008*). Veľa žien pracuje pred a po ukončení materskej dovolenky, najviac sa však vracajú späť do práce po rodičovskej dovolenke po druhom dieťati (priemerný počet detí v domácnosti sú dve).

Z hľadiska žien v domácnosti táto situácia vyzerá inak. Ekonómovia tvrdia, že každá šiesta žena v Európskej únii vo veku 25-54 rokov do práce nechodí a ani ju nepotrebuje, pretože má rodinné povinnosti a manžel je schopný živiť celú rodinu. Podľa štatistík Eurostatu z roku 2012 najviac do práce chodia Švédky, Dánky a Fínky, celkovo v roku 2019 bolo v EÚ zamestnaných 72% žien. Najviac žien v domácnosti žije v oblasti Južnej Európy, a to v Grécku, v Taliansku, v Španielsku, kde stále prevládajú konzervatívne predstavy rodiny, o ktorú sa finančne stará muž. Veľký dôraz na tradičnú rodinu kladie predovšetkým silná katolícka cirkev.

V Slovenskej republike pri poslednom sčítaní obyvateľstva v roku 2011 zaškrtlo odpoveď *žena v domácnosti* 94 tisíc žien, o desať rokov skôr to bolo 86 tisíc. Tu opäť narážame na problém nejasného rozdielu medzi zelenou vdovou a ženou v domácnosti. Hlavným odlišujúci faktorom je rôzne miesto bydliska, v prípade zelených vdov je to satelit. Ak je žena na rodičovskej dovolenke či v domácnosti, môže podľa zákona neobmedzene podnikať ako osoba samostatne zárobkovo činná.

2.3. Suburbanizácia a ekonomická aktivita žien na Slovensku

V prípade suburbií skúmame indikátory, akými sú parita kúpnej sily, index bezpečnosti, index zdravotnej starostlivosti, klimatický index, náklady na bývanie, cena nehnuteľnosti, index dopravnej zápchy a index znečisťovania.

Otázka kvality života v suburbiách dostáva čoraz viac pozornosti. Téma sa stáva neustále aktuálnejšou aj z dôvodu vzrastajúcej svetovej miery urbanizácie, ktorá podľa World Cities Report (*UN-Habitat, 2016*) v roku 2015 predstavovala 54 %. Na Slovensku je urbanizovaných 56 % miest, kým v Maďarsku až 64% (*Bott- Pawera, 2020a*). Práve rýchly a živelný rast miest spôsobuje pokles kvality mestského prostredia (*Pasaogulari, Doratli, 2004; Rogerson, 1999*). Ira a Andráško navyše upozorňujú, že otázkou je nielen žiť lepšie, ale aj žiť inak. QoL. Massam (2002) zdôraznil, že nie všetci máme rovnaký prístup k verejným službám alebo rovnaké príležitosti ovplyvniť verejné služby a prostredie mesta aktívnou participáciou. QoL pritom priamo ovplyvňuje konkurencieschopnosť miest, ako aj konkurencieschopnosť celého regiónu (*Andráško 2008*).

V ekonomickej aktivite, podobne ako vo väčšine oblastí spoločenského života, existujú na Slovensku značné regionálne rozdiely. Rovnako je tomu aj v jednotlivých vekových skupinách obyvateľstva.

Podľa najnovších dát porovnávajúcich susedné krajiny z roku 2007 sa v Českej republike nachádza vo veku 25-29 rokov 95 900 ekonomicky neaktívnych žien. Vo vekovej kategórii 30-34 rokov je ekonomicky

neaktívnych 119 700 žien. Sem môžu patriť aj ženy, ktoré sú na materskej dovolenke, čo si môžeme overiť v nasledujúcich tabuľkách o pracovnom trhu.

Pokiaľ by sme chceli vyhľadať počty žien v domácnosti alebo skôr žien, ktoré sa takto charakterizujú v jednotlivých suburbiách v zázemí Bratislavy, je to prakticky nemožné. Väčšina obyvateľov suburbií, totiž nie je prihlásená k trvalému pobytu. Preto sme sa pozreli na počty z celého západného Slovenska a Bratislavského kraja. Vo veku do 35 rokov je na materskej 116 745 žien po celom Slovensku. Vo veku 30 - 34, ktoré môžeme označiť ako generáciu Y, je to 127 564 žien. S druhým najvyšším počtom 127 224 žien na materskej dovolenke sme identifikovali vekovú kategóriu 36-40 rokov. V bratislavskej župe je na rodičovskej dovolenke 14 470 ľudí a na materskej 2 799, v Trnavskom kraji je to 12 424 a 2719. V necharakterizovanej kategórii je 15053 žien v Bratislavskom a 21900 v Trnavskom kraji, ktoré pravdepodobne nepracujú.

Na celom Slovensku je na rodičovskej dovolenke 105 172 ľudí. Tento počet z roka na rok klesá. Inštitút finančnej politiky sledoval početnosť otcov na rodičovskej dovolenke.

Od roku 2011 sa vzťahuje možnosť čerpania rodičovskej dovolenky aj na muža. Podľa údajov Inštitútu finančnej politiky každý štvrtý muž nastúpi na rodičovskú dovolenku. V súčasnosti takmer tretina otcov popri rodičovskej dovolenke pracuje. V poslednom roku klesol podiel pracujúcich otcov na rodičovskej dovolenke, čo môže byť aj výsledkom kontroly Sociálnej poisťovne, ktorá začala situáciu otcov sledovať. V západoslovenských regiónoch (Trenčiansky, Nitriansky a Trnavský kraj) využilo túto možnosť len 46 mužov (0,47%), kým v Bratislavskom kraji to bolo 6,56%, v počte 949 mužov (Mihál, 2016).

„Viac než polovicu svojho predošlého príjmu zarobilo 43 % otcov a 23 % otcov viac než 90 % svojho predošlého príjmu. Vysoký príjem pritom môže indikovať, že títo otcovia popri materskej pracovali na nezmenený úväzok a počas materskej dovolenky netrúfili doma s dieťaťom. Práca otca popri materskej, pri ktorej sa nestíha starať o dieťa však ide proti cieľom takejto politiky, keďže čím viac otcovia popri materskej zarábajú, tým neskôr matky nastupujú do práce.“ (IFP, 2020)

Väčšina mamičiek začína podnikať napríklad formou najrôznejších bazárov, secondhandov. V poslednej dobe sa na Slovensku rozmohol trend internetových aukcií a "obchodíkov". Najznámejším webom, ktorý je zameraný na túto oblasť podnikania, je modrykonik.sk. Počas materskej aj rodičovskej dovolenky je žene umožnené mať živnosť ako aj podnikať vo forme s.r.o., ale len 10 % žien to využíva, kým v EÚ je to 15 % žien. Podľa štúdie SLSP z roku 2017 táto forma podnikania pritom ponúka flexibilitu pracovného času, sebarealizáciu, finančnú nezávislosť a odovzdávanie vlastných skúseností.

3. Kvalitatívny výskum

Definícia pojmu zelených vdov počas rozhovorov s respondentkami nebola často skloňovaná. Zaviedli sme metódu neznámej, pričom sme sa na význam slova zelená vdova pýtali až na samom konci rozhovoru, nie počas neho. Boli uskutočnené rozhovory s 20 ženami v období od júla 2020 do novembra 2020.

Pre identifikovanie najčastejších problémov sme v dotazníkovom prieskume sledovali kategóriu žien vo veku 35-50 rokov, ktoré sú vysokoškolsky vzdelané s bydliskom v rodinnom dome.

Vybrali sme najpálčivejšie problémy:

- spolužitie ľudí z predmestia a obyvateľov obcí: „starousadlíci versus novousadlíci“,
- nedostatok služieb, chýbajúce základné služby,
- nedostatok kapacít v školských a iných vzdelávacích zariadeniach,
- nedostatok lekárskeho a zdravotníckeho zariadenia.

Zo vzorky boli ďalej kontaktované tie ženy, ktoré na seba nechali kontaktný email. Oslovené boli tiež ženy na detských ihriskách a v materských centrách. Nakoľko sa prieskum odohrával v období prepuknutia pandémie COVID-19 (od leta 2020 do novembra 2020), možnosti osobných rozhovorov boli značne ohraničené. Niektoré sú preto zaznamenané v písomnej podobe a niektoré boli nahrávané prostredníctvom záznamníka. Zloženie vzorky sme porovnali s výskumom z roku 2018. Vzorka 20 žien sa skladala aj zo starousadlíkov (5), zvyšnú časť tvorili novousadlíci. Je to podobný pomer, ako sme zvolili v spracovaní dát z prieskumu v roku 2019, a to 1:4, nakoľko v obciach na Žitnom ostrove pozorujeme suburbanizáciu približne na úrovni 45% starousadlíkov a 55% nových obyvateľov v obciach, kde sa rozhovory uskutočnili.

V nasledujúcom texte uvádzame výsledky hĺbkových rozhovorov rozdelené podľa tematických okruhov, spracovali sme 20 rozhovorov, ktoré trvali 60 – 90 minút.

3.1. Charakteristika vzorky

Väčšina žien z analyzovanej vzorky býva v okolí Šamorína. Vybrané boli obce Šamorín (5), Mierovo (1), Kvetoslavov (6), Hviezdoslavov (4), Miloslavov (1) Dunajská Lužná (1), Rovinka (1) a Veľká Paka (1), nakoľko tieto obce sa nachádzajú v okresoch Senec a Dunajská Streda a tie patria pod Bratislavský kraj. Mená respondentiek sme zmenili kvôli zákonu GDPR, vek a miesto bydliska korešponduje so skutočnými údajmi.

Prvá skupina otázok sa týkala základných charakteristík vrátane demografie:

- Priemerný vek – 33,2 rokov
- Vzdelanie - 89% - VŠ vzdelanie, 11% SŠ vzdelanie
- Počet a vek detí- priemerný počet detí 2,2, a priemerný vek detí 3,23 rokov
- Trvalé a obvyklé bydlisko – 25% Šamorín, 25% Kvetoslavov, 20% Hviezdoslavov, 5% Mierovo, 5% Rovinka, 5% Veľká Paka, 5% Rovinka, 5% Dunajská Lužná
- Bývanie v dome alebo v byte – rodinný dom 95%, byt 5%
- Rok prisťahovania – v priemere 2016,67, najčastejší výber 2017

Vzorku tvoria ženy vo vekovom rozpätí 18-35 rokov, s vysokoškolským vzdelaním. Priemerný počet detí je na úrovni 2,2. Ako trvalé bydlisko najčastejšie uvádzali mesto Bratislava. Okrem jednej respondentky všetky

bývali v rodinnom dome a prisťahovali sa v posledných piatich rokoch, teda v období rokov 2015-2020. Tie isté respondentky v kvalitatívnej časti uviedli v odpovediach na otázky „Čo je suburbia? Kde bývate?“ svoje vnímanie, ktoré prezentujeme v Tabuľke 2.

Tabuľka 2: Odpovede 20 respondentiek o suburbii, meste a dedine

Prímestská časť, ktorú nemám rada, bývam a žijem v Bratislave	Zastavané územie prevažne rodinných domov
Nedomyslená dopravná infraštruktúra, zanedbané plánovanie.	Veľká výstavba, žiadne služby
Geto, ktoré je síce pekné, ale je to ako je, to už nezmeníme	Dedina
Vysoké betónové ploty	Súčasť väčšieho celku
Obec pri veľkom meste, plná prisťahovalcov a neprispôsobivých ľudí	Bývanie na okraji väčšieho mesta
Satelit pre bývanie pracujúcich v meste	Práve moju obec by som už hádam nenazvala prímestskou obcou, aj keď väčšina populácie dochádza do Bratislavy
Plno odkundesov	Veľa malých domčekov s mini záhradkou, zápchy, prepchaté vlaky
Satelitné mesto	bezhlavá výstavba a nenásytý "developeri"
Nočľaháreň bez vybavenosti - realita dneška	Paneláky na ležato :)
Predmestie	Malé mesto

Zdroj: vlastné spracovanie

V situačnej analýze sme sa pýtali na porovnanie života na dedine a v meste. Identifikovali sme päť najčastejšie sa vyskytujúcich odpovedí. **1. otázka Čo vám napadne, ak porovnáte život na dedine so životom v meste? Kde žijete teraz a kde by ste žili, ak by ste si mohli z týchto dvoch možností vybrať?** Na otázku sa vyjadrili všetci jednoznačne a skôr negatívne. V tejto časti sme videli podobné odpovede na otázky, ako sa ženy cítia na dedine po dlhých rokoch života v hlavnom meste.

3.2. Životné príbehy obyvateľiek predmestí

V tejto časti sa venujeme otázkam odkiaľ prišli a prečo tu žijú naše respondentky. Najviac žien sa sťažovalo práve na služby, dostupnosť dopravy a na logistiku. Na ilustráciu uvádzame niektoré z odpovedí.

2. otázka: Kde ste prežili detstvo?

Najviac respondentiek pochádza zo západného Slovenska, z nich je 5 z Bratislavského kraja. 3 respondentky sú zo Žilinského kraja a 4 z Košického a Prešovského. Viaceré respondentky z južného Slovenska uvádzajú, že prežili detstvo v obciach, ktoré boli podobné najmä tým, že v ich centrách boli kostol, pohostinstvo a obchod s potravinami.

3. otázka: Kde ste žili predtým ako ste sa sem presťahovali?

Väčšina respondentiek žila v Bratislave (11), pretože tam predtým mali prácu, ich odpovede sú podobné: život v Bratislave považujú za rušnejší, tu je pokoj, niekedy až príliš.

4. otázka: Plánujete sa ešte niekam odsťahovať alebo presťahovať? Ak áno, prečo?

Katalin S. túži po hlavnom meste: „Žila som v suburbii, ktorá je mestskou časťou hlavného mesta a chýba tu lepšia doprava alebo MHD, služby dostupnosť a blízkosť všetkých služieb.“

Plánujeme sa odsťahovať do Tatier, ak deti vyrastú alebo naspäť do Bratislavy (Zuzana E, 36)

5. otázka: Ako hodnotíte život v predmestiach? Chýbajú vám niektoré služby? Ktoré veci sa vám páčia?

„Nie je tu nič, ani pred Covidom tu nič nebolo, ani nebude.“ (Olívia K., 37 rokov)

„Hodnotím to pozitívne, ale dalo by sa meniť na tom viac, keby samospráva mala správny a dobrý prístup, nestačí ani to, keď je zopár mladých poslancov, starú školu sa nedá zmeniť. Ľudia sú pasívni, viac sa im páči nerobiť nič.“ (Natália O., 38 rokov)

„Páči sa mi pekárne a dve ihriská, ale pešo je to on nás ďaleko.“ (Eva, R, 35 rokov)

Najviac žien bolo spokojných s dostupnosťou služieb, ako sú pekárne a ihriská. Nevyhovujúca je dopravná dostupnosť.

„Je to obec, ale taká čudná, veľké ako mesto, ale nič tu poriadne nie je, a keď je, tak to nefunguje.“ (Monika Š., 33)

„Chýbajú mi vrchy, hory a príroda, sú tu len paneláky nalezato, betón, domy, ani cesty poriadne nie sú, je to taká anti-civilizácia.“ (Barbora G., 33)

Obyvatelka Šamorína, ktorá je rodáčka, sa sťažuje na dostupnosť služieb: „Je tu už príliš veľa nákupných centier a obchodných domov, načo potrebujem mať centrum každých 5 kilometrov, krásne pole a dostihovú dráhu a v podstate všetky pozemky a zeleň sa predali, len aby sa vybudovali obchody.“ (Zsuzsanna, 30)

„Chýbajú mi niektoré služby, ktoré tu kedysi existovali pre starousadlíkov, ako maďarské materské centrum, viac maďarských programov a celkovo nejak viac komunikácie v obchodoch alebo na verejnosti po maďarsky.“ (Réka K., 32)

3.3. Ekonomická participácia obyvateľov predmestí

Ekonomická participácia znamená návrat na pracovný trh. Na nasledujúce otázky mala každá respondentka k dispozícii 5 minút na premyslenie si odpovedí. Vybrali sa tie odpovede, ktoré najviac reflektujú potrebu dochádzania za prácou a nemožnosť nájsť prácu v lokalite, kde respondentky bývajú.

6. otázka: Kde pracujete? Koľko minút dochádzate? Aký máte pracovný čas?

„Kým dieťa nedovrší vek 6 rokov, tak si vybavím predĺženú rodičovskú, pretože sa nedá pri malých deťoch cestovať do Bratislavy.“ (Miroslava N.)

„Aj keď mám VŠ neviem sa tu zamestnať, potrebovali by sme 2 autá, opatrovatelku pre deti, nakoľko mám dieťa zdravotne postihnuté.“ (Eva, R.)

7. otázka: Kde budete pracovať po materskej / rodičovskej dovolenke?

„Mala som prácu na dobu určitú, aj keď v Bratislave, ale to my nepomôže. Doteraz som si myslela, že si niečo nájdem v okolí, ale chýba mi maďarčina.“ (Gabriela L.)

„Pracujem ako konzultantka, ale len raz za týždeň, nakoľko som 4. rok materskej dovolenke, chcela som sa vrátiť do práce, ale syna mi do škôlky nezobrali.“ (Lucia V.)

8. otázka: Kde si plánujete hľadať prácu, v akej lokalite chcete pracovať?

„V tejto lokalite si chcem nájsť prácu, asi v talianskom priemyselnom parku, mám síce inžiniersky titul, ale vraj tam hľadajú zamestnancov do call-centra. Výhodou bude, že nemusím dochádzať do Bratislavy.“ (Slavomíra T.)

„Neviem, asi tu je málo možností. ešte som neskúšala si hľadať prácu.“ (Zuzana E.)

„Vrátim sa do roboty do Bratislavy až keď bude mať dcéra 3 roky, dáme ju do súkromnej škôlky, iná možnosť neexistuje kvôli kapacitám v lokálnej škôlke.“ (Katarína M.)

„Počula som, že je ťažké si nájsť v okolí prácu, ani si ju nebudem hľadať, neplánujem sa vrátiť nikam do práce, kým syn nedovŕší 6 rokov, až potom budem rozmýšľať ako ďalej. Našťastie si to môžeme dovoliť, nie sme odkázaní na môj príjem.“ (Andrea G.)

Pri sumarizácii sme našli aj pozitívne odpovede, ktoré najviac reflektovali možnosť práce z domu a flexibilitu pracovného času, avšak do veku 8 rokov dieťaťa väčšinu domácich rolí preberie matka. Organizácia zamestnania matky je často ťažká predovšetkým v menšej obci, pretože v materskej škole často nie je toľko priestoru, koľko je v dedine detí. V takom prípade môže byť dieťa prevezené do škôlky v susedstve alebo v hlavnom meste, čo si vyžaduje dochádzanie buď autom alebo hromadnou dopravou.

3.4. Spoločenská participácia a miera segregácie

V tejto časti sme chceli vidieť, akým spôsobom sa respondentky podieľajú na dianí obce, kultúrnej, susedskej alebo inej aktivitou. Na otázku, či sledujú dianie v obci alebo vo svojom úzkom okolí, najčastejšie odpovedali negatívne a to buď z dôvodu, že nemajú čas, keďže sa starajú o celú domácnosť, alebo sa necítia byť súčasťou komunity napriek tomu, že by sa do nej chceli začleniť.

V nasledujúcej časti sme spracovali do tabuliek najtypickejšie odpovede na otázky začlenenia sa do komunity a definície obce (otázky 9 až 14), pričom sledujeme mieru záujmu o dianie v obci v závislosti od životnej situácie respondentiek podľa klastrov.

Tabuľka 3: Otázky začlenenia sa do komunity a definície obce

Klastre a otázky	9. Sledujete dianie v obci?	10. Ste aktívna?	11. Navštevuje dieťa školu/škôlku v obci?	12. Účasť na kultúrnych podujatiach	13. Susedské stretnutia	14. Sú podujatia organizované v obci?
ženy na materskej dovolenke	áno	nie	nie	nie	nie	áno
ženy na rodičovskej dovolenke	áno	nie	áno	nie	nie	áno
ženy po rodičovskej bez práce	áno	nie	áno	nie	nie	áno
tehotné ženy	nie	nie	nie	nie	nie	áno
ženy po rodičovskej dovolenke s prácou na TPP	nie	nie	nie	nie	nie	áno
ženy po rodičovskej dovolenke ako SZČO	nie	nie	nie	nie	nie	áno

Zdroj: vlastné spracovanie

V časti spoločenská participácia sa potvrdilo, že ženy nemajú čas ani chuť zaujímať sa o dianie v obci. Len 10% respondentiek uvádza záujem o obec a komunitu. Veľmi často ženy, ktoré navštevujú psychológov, coachov, mediátorov, trpia osamelosťou alebo depresiami. Štvrtina našej vzorky sa zdôverila s takýmito problémami.

Najviac respondentiek uviedlo, že má blízke priateľky v meste, odkiaľ pochádzajú. Na otázku „Ste v užšom kontakte so susedmi?“ uvádzali stretnutia pri príležitosti Vianoc alebo Silvestra, čo však nie je možné označiť za blízke priateľské vzťahy.

V dotazníkovej časti sme si porovnali 229 respondentiek, z toho 222 respondentiek si myslí, že socializácia je ťažký proces. V hĺbkových rozhovoroch uvádza 16 žien, že sa cíti osamelo a segregovane s deťmi. Zároveň šlo o ženy, ktoré boli počas rozhovorov veľmi komunikatívne. Blízke osoby v obci neoznačili za priateľky, ale za známe.

Na otázky týkajúce sa susedských vzťahov sa objavili rôzne odpovede, niekoľko z nich bolo podobných. Túto otázku sme pred rokom uvádzali aj v dotazníku *Suburbanizácia a identita* a teraz sme vyfiltrovali odpovede podľa pohlavia (Tabuľka 4).

Tabuľka 4: Hodnotenie miery segregácie respondentiek

	15. Máte kamarátky alebo priateľky v obci?	16. Ste v užšom kontakte so susedmi?	17. Bývate v dome s oploteným dvorom?	18. Vykonávate domáce práce sama?	19. Podieľa sa manžel na domácich prácach?
Ženy s pomocnicou v domácnosti	áno	nie	áno	nie	nie
Ženy s pomáhajúcim manželom	nie	nie	áno	áno	áno
Ženy s pomáhajúcimi starými rodičmi	nie	nie	áno	nie	áno
Ženy s pomocou mimo rodiny	nie	nie	nie	nie	nie
Ženy s kamarátkami	áno	nie	nie	nie	nie

Zdroj: vlastné spracovanie

20. otázka: Čo podľa vás znamená pojem zelená vdova?

V poslednom kroku sme chceli zistiť, ako chápu respondentky pojem zelená vdova bez toho, aby sme im ponúkli našu definíciu. Najviac respondentiek si myslelo, že zelená vdova je tzv. „zlatokopka“, ktorá trávi čas nakupovaním, návštevami kaderníčky, kozmetičky, fitness centier, jogy či pilatesu. Niektoré odpovede citujeme: „Je to označenie pre osamotené ženy, ako napríklad slamený vdovec, tak ženská varianta toho je slamený vdovec.“

Otázka bola zámerne radená na záver dotazníka, aby sa ženy na začiatku rozhovoru nevedeli identifikovať a počas rozhovoru sa zamerali skôr na ekonomický ako sociologický problém. Prepokladali sme, že na základe veku, demografie respondentiek a ich zamestnania bude možné identifikovať status zelenej vdovy. Táto hypotéza se nepotvrdila, vzhľadom na malý počet respondentiek, ktoré samy seba klasifikovali ako ženy v domácnosti bez zamestnania a nie ako zelenú vdovu. Vo vzorke bolo tiež nízke zastúpenie žien na materskej dovolenke (5) a väčšie množstvo žien na rodičovskej dovolenke (13). Len 2 ženy pracovali popri dieťati na polovičný úväzok alebo v nejakej inej forme zamestnania.

3.5. Prípadové štúdie

Obsahové analýzy prípadovej štúdie z Maďarska a zo Slovenska porovnávajú predmestia Budapešti a Bratislavy. Najväčší rozdiel je v lepšej infraštruktúre v prípade obcí v okolí Budapešti, kde sa pri každej novej štvrti buduje aspoň ihrisko. Pri slovenských obciach investor zabúda na sľúbené infraštruktúry, chýbajú základné služby, ako aj obchody, lekáreň, pre všetko sa musí cestovať do hlavného mesta.

Pre tieto účely sme analyzovali 11 článkov, z toho 3 z maďarských, 2 slovenské, 1 americký a 6 článkov

z českých novin. Pozornosť sme venovali aj českej literatúre, ktorá má najviac skúseností s danou problematikou. Spoločným znakom článkov bolo, že syndróm zelených vdov sa najviac vyskytuje u žien, ktorých deti sú vo veku 0-6 rokov alebo po tom, ako sa deti odsťahujú. Maďarské články uvádzali ako hlavný dôvod, prečo sa rodiny s malými deťmi sťahujú na predmestia, záujem dieťaťa.

Niekedy dochádza aj k opaku suburbanizácie a to reurbanizácii, keď sa rodina vráti do hlavného mesta a vo väčšine prípadov do Bratislavy. V slovenskej prípadovej štúdii manželia uvádzajú, že to bol správny krok. *„Nepocítila som zadosťučinenie, skôr ľútosť nad tým, čo nás to všetko stálo, kým sme dospeli k rovnakému presvedčeniu. Porekadlo „Postav dom, zasad' strom, splod' syna“ sa pre dnešnú dobu nehodí. Odporúčala by som skôr: Splod' dieťa, počkaj, kým začne chodiť do školy a keď zistíš, aká logistika ti vyhovuje, až vtedy začni vybavovať hypotéku (Veronika Pizano, naskurnik.sk).“*

Hlavným dôvodom výberu lokality, ktorá ponúka pokoj v prírode a život na dedine, je vraj najlepší záujem dieťaťa. Na druhej strane je zjavné, že v rodinách chýba otec, manželke chýba manžel a nepozná nikoho v okolí, čo zapríčini izoláciu, v hraničnom prípade aj depresiu. Málokteré novodobé dediny majú komunitné alebo materské centrá, preto ak sa ženy nesocializujú rýchlo a samy popri kultúrnych alebo spoločenských udalostiach v obci, je možné že sa neskôr už nebudú schopné začleniť.

V Škandinávii vidíme, že radová zástavba je veľmi životaschopným a dobrým riešením bývania pre ľudí na periférii, hoci u nás sa stále nepovažuje za plnohodnotnú alternatívu rodinného domu. Ďalším fenoménom sú predzáhradky, ktoré sú prirodzeným priestorom pre vznik sociálnych väzieb v novom prostredí. *„Na Slovensku si väčšina ľudí stavia vysoké ploty a záhradu umiestni do zadnej časti pozemku, aby sa odizolovali od ulice a života na nej. Práve predzáhradka vytvára „mäkkú“ hranicu medzi verejným a privátnym priestorom. Najmä starší ľudia obľubujú tento priestor, keďže im umožňuje udržiavať neformálne väzby so susedmi a okolím. V dnešných predmestiach, ktoré sú navrhnuté najmä pre autá, sa však ľudia majú možnosť stretnúť jedine počas venčenia psa či na prechádzke s kočíkom,“* hovorí geograf Martin Šveda.

3.6. Vyhodnotenie hypotéz

Je potrebné konštatovať, napriek tomu, že z dôvodu chýbajúcich dát a malej vrozky sme nemohli jednoznačne prijať ani zamietnuť žiadnu z hypotéz, tvrdenia v oboch prípadoch sa v hĺbkových rozhovoroch potvrdili.

Hypotéza 1, že problémy žien, súvisiace s životom v suburbiách, sú prejavom syndrómu zelených vdov, bola podporená ekonomickou analýzou v kapitole 2 a odpoveďami respondentiek v hĺbkových rozhovoroch.

Hypotéza 2 sa tiež potvrdila, vo vzorke sme identifikovali 5 respondentiek s pozitívnym a 15 s jednoznačne negatívnym postojom voči predmestiu. Väčšina žien (viac ako 50% skúmanej vzorky) zažíva pocit nespokojnosti so životom v suburbanizovaných oblastiach, ktorý má prvky segregácie, a je charakteristický spoločenskou neaktivitou.

Závery a diskusia

Cieľom práce bolo skúmať životné príbehy obyvateľov Žitného ostrova v podmienkach súčasnej suburbanizácie so zvláštnym zreteľom na ženy. Pri štúdiu kvality života a života obyvateľov v suburbiách nesmieme zabudnúť na všeobecne známe globálne prístupy ako QoL (WHO) alebo indexácia podľa mapy globálnych miest. Práca odhalila viacero prístupov a použila dáta získané na základe kvantitatívneho, kvalitatívneho, objektívneho a subjektívneho prieskumu. Na riešenie problému sme zvolili objektívne prístupy k analýze dát pochádzajúcich z kvantitatívneho prieskumu a ku kvalitatívnej časti sme prispeli hĺbkovými rozhovormi zohľadňujúc QoL.

Získali sme škálu zaujímavých rozhovorov, ktoré nám umožnili nahliadnuť do špecifického každodenného života obyvateľov satelitov a ich životného štýlu, ktorý javí známky odlišnosti od životného štýlu obyvateľov mesta, ako aj obyvateľov dediny. Zelené vdovy sa stále častejšie stávajú novou témou pre psychológov a rodinných poradcov, ktorí musia stále častejšie riešiť manželské krízy. Tie súvisia vo svojom počiatku práve s životom v suburbiách.

Práca sa zamerala sledovanie negatívnych a pozitívnych dopadov suburbanizácie na život ľudí v satelitných obciach. Došlo k zhrnutiu vplyvov suburbanizácie na spoločnosť a vývoj obcí na Žitnom ostrove, kde sa ukázalo, že to nie je len záležitosťou posledných 20 rokov, ale že táto výstavba a spoločenské efekty siahajú hlbšie do minulého storočia.

Pre porovnanie so situáciou na Slovensku boli vybrané aj životné príbehy žien a zelených vdov v Spojených štátoch, v Európe (Grüne Witwen v Nemecku) a v Číne, kde sa pojem Green Widow udomácnil. Ukázalo sa, že napriek všetkým negatívam, ktoré má život v satelitoch, sú ľudia žijúci v nich celkom spokojní (39%) a ich predstavy, kvôli ktorým sa do satelitu presťahovali, boli čiastočne naplnené.

Odlišná situácia je v kategórii žien. Ohrozenou skupinou sú ženy v domácnosti, tzv. zelené vdovy. Nakolko sa výskum zameriaval aj na pracovný trh a ekonomické súvislosti, skúmala sa aj závislosť žien na práci v hlavnom meste, ktorá bola identifikovaná ako mimoriadne významná. Nakolko viac ako 80% respondentiek z vybranej vzorky žien má vysokoškolské vzdelanie, je pre ne ťažké nájsť si prácu na vidieku.

Často sú satelity označované aj ako „paneláky naležato“. Ukázala sa aj značná ignorácia satelitu zo strany mesta. Jedna z najočakávanejších zmien z pohľadu opýtaných žien sa javí zavedenie MHD do satelitu a zriadenie kontajnerových stojísk pre triedený odpad. Najväčšou finančnou záťažou pre ženy a rodiny žijúce v satelitoch sú školy a škôlky. Nedostatok týchto inštitúcií a zlý prístup do iných lokalít má dopad aj na ekonomickú neaktivitu žien.

Výsledky výskumu a závery výskumnej správy môžu preto poslúžiť ako impulz pre mesto, ktoré často pri výstavbe zabúda na rodiny, ženy a deti. Zabúda nielen na satelitnú výstavbu vo svojom okolí, ale v prípade Žitného ostrova na svoj prirodzený región. Pozoruhodné je, že pojem zelená vdova sa u nás rozšíril predovšetkým vďaka médiám a článkom publikovaným v lifestyleových časopisoch a na internete. Naopak v americkej a západoeurópskej odbornej literatúre sa životným podmienkam zelených vdov venuje značná časť odbornej obce.

V našom prípade ide hlavne o články, ktoré sa problémom zelených vdov zaoberajú prevažne z psychologického hľadiska, pričom v konečnom dôsledku je to problém ekonomický a spoločenský. Zelené

vdovy sú tak najčastejšie prezentované ako ženy izolované v suburbiách a trpiace osamelosťou, bez vôle pracovať. Pričom možnosť pracovať im uberá práve štruktúra a fungovanie suburbanizovanej spoločnosti. Riešením by mala byť decentralizácia pracovného trhu, flexibilné pracovné zmluvy, flexibilný pracovný čas a tzv. work-life balance (rovnováha života a práce). Jednou z možností v danej situácii je najmä práca z domu, ktorú posledné roky preferujú najmä medzinárodné firmy.

V obciach, ktoré sú síce blízko Bratislavy, ale so zlou dopravnou infraštruktúrou, si ženy ťažko zvykajú na osamelý život. Keď si rodina nezvykne a žena sa nevráti do práce, je väčšia pravdepodobnosť, že sa situácia vyrieši len presťahovaním naspäť do hlavného mesta. Štatistiky v Českej republike dokonca ukazujú, že v 27 % prípadoch takéto rodinné problémy končia rozvodom. Ani jedno riešenie nie je ideálne, a preto je nevyhnutné prepojenie plánovania miest, obcí a priestranstiev v záujme vytvorenia lepších podmienok pre život rodín s deťmi.

V neposlednom rade by malo dôjsť k zmene vo vnímaní zelených vdov ako nečinných a neaktívnych, nakoľko dáta ukazujú, že aj keby sa zamestnať chceli, spoločnosť im to neumožňuje.

Syndróm zelených vdov je moderný, ale veľmi aktuálny socio-ekonomický problém spoločnosti suburbií, ktorý sa neskôr môže premeniť na psychologický. Práve preto je dôležité zamerať sa v suburbiách na možnosti flexibilnej práce, vylepšenia dopravy alebo skvalitnenie inštitúcií s dôrazom na ekonomickú participáciu žien. Z hľadiska územného plánovania je potrebné plánovať priestory tak, aby poskytli kvalitné bývanie a dôstojný život rodinám, ktorých hlavný organizátor je vo väčšine prípadov žena, tráviaca najviac času doma – na predmestí.

Zoznam použitej literatúry

- Andráško, I., et al. *Kvalita života v mestách: východiská, prístupy, poznatky*. Masarykova univerzita, Brno, 2008.
- Andráško, I., et al. *The role and status of geography in the quality of life research*. Liberec: Technická univerzita, 2008, 21: 0-215.
- Bloomberg: *An Atlas of Suburbanism*. Nate Berg: Isolation <https://www.bloomberg.com/news/articles/2012-06-04/an-atlas-of-suburbanisms>
- Hnilička, P. (2012). *Sídelní kaše - otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host.
- IFP <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2020/6-ani-muzi-nemozu-mat-vsetko-materska-otcov-nastup-matiek-do-prace-jun-2020.html>
- Infoštat: *Prognóza vývoja rodín adomácností na Slovensku do roku 2030*, http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognóza_rodin.pdf
- Macešková M. (2008), *Suburbanizace a starosta*, in: Suburbanizace.cz, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 2008, str. 72
- Michálek, A (2007). *Regionálne mzdové nerovnosti v kontexte kvality života na Slovensku*. Geographia Slovaca, 2007, 25: 25-45.
- Moravanská K (2007) : *Local Communities and the Process of Suburbanization*. Život. Prostr., Vol.41, No. 6, 292 – 297, 2007
- SLSP <https://www.slsp.sk/sk/biznis/zaciname-podnikat/rady-tipy/podnikanie-pocas-materskej>
- Ouředníček, M. (2003). *Suburbanizace Prahy*. Sociologický časopis.
- Ouředníček, M. (2013). *Výzkum suburbanizace v České republice: současné tendence vývoje a možné aplikace*. In: M. Ouředníček, P. Špačková, & J. Novák.(ed.), *Sub Urbs: krajina, sídla a lidé*. Praha: Academia.
- Pawera, R. – Bott Domonkos, L (2020). : *Regional disparities caused by the suburbanization of Slovakia's capital city*. In: QUAERE, Volume X. Hradec Králové, 2020 June
- Potočný, T. (2006). *Lidé na okraji. Případová studie satelitního městečka*. Masarykova univerzita, Dostupné z: http://ivris.fss.muni.cz/papers/pdfs/ivriswp001_potocny_lide_na_okraji.pdf
- Rišová K. (2016) *Measurement of subjective and objective dimension of quality of life in geography – overview of approaches*, In : *Folia geographica, Acta facultatis studiorum humanitatis et naturae Universitatis Prešovensis, Přírodní vedy* Volume 58, 2016, No. 2, FHPV PU Prešov. ISSN 1336-6157
- Smolová K.(2009) :*Zelené vdovy jako fenomén současné společnosti Green widows as a phenomenon of a current society*, Univerzita Karlova v Prahe
- SpojenáBA: *Každý deň hodina do práce aké výhody má bývanie za hranicami Bratislavy*. Rozhovor s Martinom Švedom: <https://www.spojenaba.sk/kazdy-den-hodina-do-prace-ake-nevyhody-ma-byvanie-za-hranicami-bratislavy/>
- Székely, V.: *Urban municipalities versus rural municipalities–selected aspects of quality of life in Slovakia*. EUROPA XXI, 2006, 87.
- Šveda, M. - Šuška, P. Ed: *SuburBANizácia: Ako sa mení zázemie Bratislavy*. Geografický ústav.SAV,2019, p. 300
- Vejchodská, E., J.- Louda. *Partnerství obcí s veřejností při správě městské zeleně*, Urbanismus a územní rozvoj, 3/2017.

Príloha: Kvalitatívny prieskum – hĺbkové rozhovory

Kostru nášho rozhovoru tvorili odpovede a asociácie na dole uvedené otázky, ktoré boli pripravené na základe indexov QoL – indexu kvality života.

Obsah rozhovoru

Čas: max 60 minút limit na jednu otázku 3 minúty

I. Demografické ukazovatele

- Vek
- Vzdelanie
- Počet detí
- Trvalé bydlisko a obvyklé bydlisko
- Bývanie: dom versus byt a záhrada

II. Situačná percepcia

1. Ak sa povie dedina vs. mesto, na čo myslíte? Kde žijete teraz, ak si máte z týchto dvoch vybrať?
2. Kde ste žili počas Vášho detstva?
3. Kde ste žili predtým ako ste sa sem presťahovali?
4. Plánujete sa ešte niekam presťahovať? Ak áno prečo?
5. Ako hodnotíte život v suburbiách? Chýbajú Vám niektoré služby? Ktoré veci sa Vám páčia?

III. Ekonomická participácia:

6. Kde pracujete? Koľko minút dochádzate? Aký máte pracovný čas?
7. Kde budete pracovať po materskej / rodičovskej dovolenke?
8. Kde si plánujete hľadať prácu?

IV. Občianska participácia:

9. Sledujete dianie v obci alebo vo Vašom blízkom okolí?
10. Podľa Vás, ste aktívna v komunite a celkovo vo veciach verejných? Ako sa zapájate?

V. Sociálna participácia:

11. Navštevuje Vaše dieťa vzdelávacie inštitúcie priamo v obci?
12. Participujete na kultúrnych udalostiach?
13. Zúčastňujete sa na lokálnych a susedských stretnutiach?
14. Organizujete spoločenské udalosti vo Vašej obci?

VI. Miera segregácie:

15. Máte kamarátky alebo priateľov v obci?
16. Ste v užšom kontakte so susedmi? Akým spôsobom?
17. Ako vyzerá Vaše bývanie? Máte plot a záhradu?
18. Vykonávate domáce práce sama? Aké?
19. Ako sa Váš manžel podieľa na práci v domácnosti?

20. Čo podľa Vás znamená pojem "zelená vdova"?